

УДК 94 (477.8):502.8

**ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКА ЦЕРКВА ГАЛИЧИНИ – УКРАЇНСЬКА
НАЦІОНАЛЬНА ЦЕРКВА**

Олена ГАЙДУКЕВИЧ

*ДВНЗ «Івано-Франківський національний медичний університет», кафедра
українознавства та філософії, вул. Галицька 2, 76018, м. Івано-Франківськ,
Україна*

e-mail: o.gay@bk.ru

Стаття присвячена дослідженню греко-католицької церкви як української національної церкви: подається коротка історія утворення церкви, показана її роль в суспільному житті Галичини у 20-30-х роках ХХ ст.. В статті характеризуються маєтності ГКЦ у 1920-1930 роках, приводяться їх обсяги.

Ключові слова: *Греко-католицька церква, національна ідея, українська організація, маєтності церкви, природоохоронна діяльність.*

Статья посвящена исследованию греко-католической церкви как украинской национальной церкви: дается краткая история образования церкви, показана ее роль в общественной жизни Галичины в 20-30-х годах ХХ ст .. В статье характеризуются имущества ГКЦ в 1920-1930 годах, приводятся их объемы .

Ключевые слова: *Греко-католическая церковь, национальная идея, украинская организация, владения церкви, природоохранная деятельность.*

The article is devoted to the study of the Greek Catholic Church as a Ukrainian national church: a brief history of the church's formation, its role in the social life of Galicia in the 20-30's of the twentieth century is presented. .

Keywords: *Greek Catholic Church, national idea, Ukrainian organization, church property, nature conservation activities.*

Греко-католицька церква в Галичині має тисячолітню історію і своїми коренями сягає давніх часів [1,2,3,4]. У кінці ХІІ ст. перестала існувати Київська Русь і галицький князь Лев Данилович приклав немало зусиль, щоб створити Галицьку Митрополію, яка була б духовною твердиною нової держави. У 1303 р. його синові королю Юрію вдалося заснувати Митрополію в Галичі [5]. Проте вже в 1347 р., у часи польського короля Казимира, Галицька Митрополія була ліквідована, що викликало значне обурення серед духовенства та народу Галичини [5, с. 41]. У 1539 р. у Львові було створено Галицьке єпископство, що входило до складу Київської Митрополії. Першим єпископом став Макарій Тучанський [5, с. 67].

У Галичині в цей час панував повний розгул польської шляхти, яка грабувала церкви, монастирі, українських бояр та селян. Щоб спинити наступ

полонізації на українську церкву, урятувати її від занепаду та розгрому, і, за висловом князя Острозького як “...єдиний вихід з важкого положення нашої Церкви...” [5, с. 71], 6 жовтня 1596 р. Берестейський Собор ухвалив перехід української церкви під опіку папи римського з чітким застереженням щодо збереження свого грецького обряду. Польський король Зигмунд III 15 грудня 1596 р. затвердив рішення Берестейського Собору й надалі, хоч і оберігав українську церкву від свавілля й нападів польських урядовців, проте не зрівняв її в правах із польською католицькою церквою [5, с. 45]. Фактично унія 1596 р. запобігла латинізації українського народу, сприяла збереженню його самобутності, що підтвердив у подальшому майже півтисячолітній період нашої історії.

Після розподілу Польщі (1772 р.) до Австрії відійшла Львівська єпархія української церкви [5, с. 117]. Австрійський уряд припинив свавілля польської шляхти, зрівняв її в правах із римо-католицькою і надав тоді нашій церкві назву “греко-католицька”, на що з гіркотою о. Кость Панас указує: “Темнота нашого духовенства і брак національної свідомості за часів польського панування довели до того, що аж некомпетентні австрійські бюрократи мусили давати назву нашій Церкві!” [5, с. 117]. Єпископами львівськими в той час були представники родини Шептицьких, які доклали немало зусиль, щоб зміцнити українську церкву в Галичині. У цей час церква була ще в складі Київської Митрополії. У 1805 р. помер митрополит Київський Ростоцький, а у Львові – єпископ Скородинський, і після подолання ряду різних перешкод папа видав у 1807 р. декрет, яким відновив Галицьку Митрополію. Першим митрополитом Галицьким став черемиський єпископ Ангелович і австрійський уряд у 1808 р. підтвердив його інтронізацію [5, с. 119].

Майже через 100 років, 17 січня 1901 р., главою Греко-католицької церкви в Галичині став Андрей Шептицький, який керував нею до 1944 р. У 1946 р. у Львові в храмі Святого Юра був скликаний Собор, який ліквідував ГКЦ і приєднав її до Московського патріархату [6]. Греко-католицька церква в Галичині на довгі роки перестала існувати й лише з відновленням української незалежної соборної держави в 1991 р. відродилася на теренах краю і національна українська греко-католицька церква [7,8,9].

Отже, упродовж багатьох віків провідником духовних, моральних, наукових, культурних і освітніх устремлінь українського народу, виразником його потреб і надій була ГКЦ. Як система цінностей любові до Бога та ближнього свого церква своєю діяльністю несла в народні маси національну ідею та ідею любові до рідної землі.

20–30-ті роки ХХ століття – це складний міжвоєнний період в історії Галичини, час утвердження польської державності та гострої міжнаціональної конфронтації між двома етносами – поляками та українцями [10,11,12]. Після офіційного визнання міжнародним співтовариством анексії Польщею Східної Галичини польський уряд відкрито розгорнув тотальну боротьбу з українським національним рухом у краї. Українці змушені були боротися за свої національні права в усіх аспектах суспільного життя [13,14,15,16]. У таких умовах ГКЦ виступила як впливова національна організація, яка підтримувала визвольні прагнення свого народу. Вона розгорнула в цей складний для українців час активну душпастирську, наукову, культурно-освітню, меценатську діяльність, завданням якої було виховання українського населення в релігійному та національному дусі [17,18,19,20,21]. Важливе місце серед загальнолюдських проблем церква відводила вирішенню екологічних питань: охороні природнього середовища, збереженню цінних природних об'єктів, чистоті довкілля тощо.

Наприкінці 1930-х років Греко-католицька церква налічувала 4 млн. віруючих і мала близько 3 тисяч парафій, а також об'єднувала цілу мережу молодіжних організацій, жіночих товариств, дві політичні партії та Український Гіпотетичний банк у Львові [22, с.539]. Вона заснувала єдиний в Галичині український вищий навчальний заклад – Теологічну академію у Львові, ректором якої був Йосиф Сліпий. Митрополит Андрей Шептицький докладав чимало зусиль, щоб відкрити у Львові Український університет, фінансував таємний Вільний Український університет. ГКЦ тісно співпрацювала з різноманітними науковими, культурно-освітніми, видавничими, господарськими та іншими українськими громадськими організаціями краю, які широкою мережею охоплювали край [19,20,23]. На той час уже було засновано такі національні економічні громадські організації, як “Народна торгівля” (1883), “Дністер” (1892), “Сільський господар” (1898), “Крайовий Кредитовий Союз” (1898), “Крайовий Ревізійний Союз” (1904), “Союз молочарських спілок” (1904) та інші. Освіту серед української громади поширювали “Рідна школа” й “Просвіта” (1868), фізичне виховання та вишкіл молоді проводили товариства “Сокіл”, “Січ” [20] і “Пласт” [23]. Особливо масштабною була співпраця ГКЦ з діяльністю українських науковців, об'єднаних у “Наукове Товариство ім. Тараса Шевченка” (1892). Церква підтримувала діяльність Товариства, надавала свої кошти та землі для його розвитку й укріплення, сприяла втіленню в життя різноманітних проектів науковців [14].

Таким чином, у складних суспільно-політичних умовах 20–30-х рр. ХХ ст. ГКЦ виступала як впливова консолідуюча українська організація, що була виразником національного духу в Галичині. Як суто українська організація, церква інтенсивно підтримувала національні прагнення свого народу. У цей складний для українців час вона розгорнула активну природоохоронну діяльність, завданням якої було зберегти природу краю й утвердити серед українського народу національну ідею та ідею любові до рідної землі.

Здавна Греко-католицька церква як великий землевласник мала в Галичині свої маєтності, так звані “Столові добра”. Тільки в Горганах площа лісів, які належали греко-католицькій консисторії, становила 75 тис. га [25, с. 7]. У 20–30-х роках ХХ століття до їх складу входили частина Свято-Юрської гори у Львові (Собор, митрополича палата, адміністративні та господарчі будівлі), земельні маєтності “Зарваниця”, “Кринос-Галич”, “Переґінсько-Лолин” і “Якторів-Унів” [25, арк. 81]. Управляла маєтностями Центральна адміністрація Столових дібр ГКЦ у Львові, генеральним адміністратором якої з 1913 до 1938 рр. був економіст, отець-митрат Тит Войнаровський. Керував кожною маєтністю управитель. У 1937 р. персонал Столових дібр складав 55 службовців [25, арк. 81].

Маєтність “Зарваниця” ввійшла до складу Столових дібр у 1913 р. Її закупив за 946000 крон для Митрополії генеральний адміністратор о. Тит Войнаровський. У своїх мемуарах він згадував, що в момент купівлі маєтність “...обіймала 900 моргів ріллі, 253 морги лісу, гуральню, млин і каменолом” [26, с. 63]. Пізніше, як бачимо з опису “Столових добр Митрополії”, що зберігається в ЦДІАУЛ, “...по вивінуванні монастиря о.о.Студитів і Фондації “Захист для сиріт” остало при Столових добрах в Зарваниці 385 гектари, з того 230 га ріллі і 155 га ліса” [25, арк. 81]. Управителем маєтності “Зарваниця” був полковник Володимир Федорових.

Маєтність “Кринос-Галич” була власністю Митрополії ще з давніх часів і займала значні території, проте, як довідуємося з того ж опису, “... по переведеній парцеляції в 1922 р. остало при Столових добрах в цій маєтності 681 га – 131 га ріллі і 550 га лісу. Домінуюча порода – дуб. Управитель – сотник Герчанівський Дмитро” [25, арк. 81].

Маєтність “Якторів-Унів” входила до складу Митрополії теж із давніх часів. Як доводить вищенаведений архівний опис, “...по вивінуванні монастиря оо. Спудитів і парцеляції 1927 р. остали при Столових добрах 871 га - 76 га ріллі і 795 га ліса. Головна порода бук. Управитель П'ясецький Петро” [25, арк. 81].

Маєтність “Переґінсько-Лолин” – найбільша, найбагатша й основна маєтність Греко-католицької церкви. Згідно з тим же архівним документом “...маєтність Переґінсько належала ще з надання руських князів до кафедральної церкви на Крилосі в Галичі. Докладної дати надання не можна устійнити, але можна на основі документів означити в приближенню вік. А саме XII вік за часів панування князя Володимирка і його сина Ярослава Осмомисла” [25, арк. 81].

На початку XX століття територія маєтності займала верхів'я р. Лімниця та землі її лівобережних приток і на 1937 р. складала площу 34217 га, у тому числі лісову – 30355 га [25, арк. 82]. Проте процес формування переґінських Столових дібр мав свою довгу історію й супроводжувався виснажливою боротьбою Греко-католицької церкви з різноманітними чужоземними землевласниками [27,28, 29].

Перша письмова згадка про власність переґінських лісів, як стверджував дослідник М. Марковський, міститься в грамоті князя Льва Даниловича від 1292 р., у якій ідеться про належність Переґінського разом із навколишніми землями та лісами Галицькій Митрополії [30, с. 5–6]. Далі, у період середньовіччя власність цих земель тісно пов'язується з церквами та монастирями селища Переґінсько [31, с. 497]. В середньовіччі тут було 2 церкви, а коли Переґінсько було загарбане Польським королівством, князь Федір Ольгердович у 1400 р. заснував на горі Сергій монастир, якому передав Переґінсько з навколишніми землями та лісами [31, с. 496; 32]. Далі, як указує о. Григор Лужницький, існувала грамота польського короля Казимира від 15 вересня 1475 р., згідно з якою Переґінський монастир разом із навколишніми селами, землями та лісами передавався митрополитові Андрієві Свистельницькому “...для примноження Галицької адміністрації” [27, с. 276]. Але в тогочасних архівах не збереглася дана грамота короля Казимира про передачу монастиря Переґінська разом із землями Андрієві Свистельницькому, названому в актах “крилоським митрополитом” і “адміністратором у Крилосі” [27, с. 276].

Проте з плином часу деяка частина церковних земель перейшла в приватну власність польських магнатів і протягом XV–XVII ст. за переґінські землі та ліси точилася важка боротьба між багатими землевласниками й українським духовенством. Тоді, у XVII ст., землі маєтності Переґінсько вже займали значні території: сюди належали ще й села Купно, Ріпне, Дуба, Лецівка, Дубшара, Вільхівка, містечко Рожнятів, а також Лолин і Нягрин. Згодом до переґінської церкви стало належати ще й село Підгороддя [26, с. 61], яке за власні кошти (20000 злотих) придбав наступний львівський

єпископ і київський митрополит Лев III (Шептицький, 1748–1779 рр.). Врешті, у 1690 р. Сейм постановив повернути Перегінсько Галицькій церкві. Цю постанову затвердив король Іван III Собеський, і Перегінсько 25 листопада 1690 р. перейшло у власність Галицького єпископату [25, арк. 8].

Таким чином, унаслідок позовних скарг єпископа Йосифа, усі землі Перегінсько колишньої Галицької Митрополії були визнані як власність Львівського єпископату української церкви. Та, на жаль, тодішні судові рішення державних органів відверто ігнорувалися магнатами королівської Польщі й згодом ображена родина Конєцпольських самочинно зайняла перегінські церковні землі. Знову почався довголітній судовий процес із польськими шляхтичами, що його вели єпископ Йосиф та його наслідники – Варлаам (Шептицький, 1709–1715), Атанасій (Шептицький, 1715–1746), та Лев III (Шептицький, 1748–1779). Судитися в той час із польськими магнатами Конєцпольськими та Скарбеками було нелегко, тим паче, що згодом до них приєднався ще й орден єзуїтів, який теж на той час вже володів частиною церковних земель. Процес вівся не лише в державних судах, але й у трибуналі Папської Нунціатури у Варшаві [27, с. 277].

Цей судовий процес із матеріальною шкодою для церкви закінчився лише в кінці XVIII ст., за часів єпископа Миколи Скородинського (1779–1805 рр.). І коли в 1806 р. було відновлено Галицьку Митрополію, то першому митрополитові Антону (Ангеловичу, 1806–1814 рр.) у 1807 р. дісталася лише частина земель Перегінсько – витоки, верхів'я і лівобережжя ріки Лімниця [25, арк. 8]. Решту земель (правобережжя р. Лімниця) було закріплено за польськими магнатами [27], частина яких із роками перейшла в державну власність. Такий розподіл власності перегінських земель зберігся до 1939 р.

З вересня 1939 р. тут було створено нову систему адміністративного поділу території, зокрема селища Перегінсько та Рожнятів стали районними центрами, які разом із Долинським районом увійшли до складу Станіславської області [31, с. 500]. Навколишні ліси були об'єднані в Осмолодський лісгосп, до складу якого входило 5 лісництв: Ангелівське, Гриньківське, Дарівське, Мшанське й Ризарнянське. Загальна площа території лісгоспу становила 48557 га [33, с. 5]. Контора лісгоспу знаходилася в с. Осмолода. Ліси новостворених Ангелівського, Мшанського та Ризарнянського лісництв (лівобережжя р. Лімниця) – це були землі колишньої маєтності “Перегінсько” Столових дібр Митрополії.

30 червня 1941 р. німецько-угорські війська зайняли Перегінсько, Брошнів та навколишні села. Окупанти включили цю територію в дискрит “Галичина”, що став частиною однойменного генерал-губернаторства,

утвореного на польських землях. Осмолодський лісгосп перестав існувати. Контора лісгоспу, як і само селище Осмолода, були знищені. Керуючим органом перегінських земель стало німецьке “Єдине управління лісової інспекції”, контора якого знаходилась в м. Долина. Воно об'єднувало 14 лісництв, які раніше входили до чотирьох лісгоспів: Осмолодського, Вигодського, Долинського та Калуського [33, с. 5].

Після Другої світової війни в Карпатах повернуто радянський адміністративний поділ 1939–1941 рр. Перегінські землі знову ввійшли до складу Станіславської області, перейменованої в 1962 р. на Івано-Франківську [31, с. 9]. Осінню 1944 р. було відновлено Осмолодський лісгосп, у складі тих же передвоєнних п'яти лісництв. Контора лісгоспу, заново побудована, знаходилась в с. Перегінсько [33, с. 5]. Наприкінці 1950-х років в УРСР була проведена реорганізація підприємств лісової та деревообробної промисловості. Осмолодський лісгосп у 1958 р. перейменовано спочатку на Перегінський, а наступного року – на Брошнівський [34, с. 7]. У тому ж 1959 р. на базі Брошнівського лісгоспу, Перегінського ліспромгоспу та місцевого лісопильного заводу створено велике комплексне підприємство – лісокомбінат “Осмолода”, який функціонував до 1996 р. [34, с. 7; 35, с. 5; 36, с. 5; 37, с. 5]. Першим українським лісовпорядкуванням у 1996–1997 рр. проведено реорганізацію карпатських лісів і територія колишніх Столових дібр греко-католицької Митрополії віднесена сьогодні до складу Державного підприємства «Осмолодське лісове господарство» Івано-Франківського обласного управління лісового господарства [38, с. 6].

Проте на початку ХХ ст., як згадує Головний адміністратор Столових дібр, отець-митрат Тит Войнаровський, маєтність “Перегінсько” була збитковою і митрополит А. Шептицький у 1906 р. доручив йому провести інспекцію господарства [26, с. 61]. Ознайомившись із станом справ у маєтку, Т. Войнаровський вніс в Центральну адміністрацію Столових дібр Митрополії пропозицію провести в цих непрохідних високогірних горганських лісах вузькоколіїну залізницю, з допомогою якої можна було б розширити експлуатацію гірських лісів маєтності, включивши в розробку також частину непрохідних високогірних лісів [26, с. 61]. Адже, починаючи з 1874 р., у Карпатах будувалася залізниця, що перетинала горганський гірський хребет, а на початку ХХ століття поряд із нею почалося будівництво ряду гілок вузькоколіїних лісових залізниць. Одна з них, лінія Брошнів – Осмолода, побудована в 1911 р. австрійсько-німецькою фірмою

“Й.Ф.Глезінгер” за пропозицією економіста, отця-митрата Тита Войнаровського [26, с. 61], частково збереглася до наших днів.

Управа маєтності “Перегінсько” підпорядковувалася Центральній адміністрації Столових дібр греко-католицької Митрополії у Львові на чолі з Генеральним адміністратором. З 1913 по 1938 рр. цю посаду займав економіст, отець-митрат Тит Войнаровський, після смерті якого у 1938 р., Генеральним адміністратором став науковець-лісівник Андрій П'ясецький [25, арк. 83]. Сама Управа Перегінських Столових дібр знаходилася в селищі Перегінсько [26, с. 61]. Керував Управою спочатку директор-управитель – інженер Йосиф Сальц (1924–1935 рр.), пізніше – виконували обов'язки управителя інженер Юліан Левицький (1935 рр.) та інженер Михайло Мартинець (1935–1939 рр.).

Подальший адміністративний поділ маєтності знаходимо в архівних матеріалах. Згідно з описом маєтності “Перегінсько”, “...господарський плян ділить ліси Перегінська на три окремі господарські округи, які вважаються за три самостійні господарські одиниці, поділені на три надлісництва з осідком в Осмолоді. В кожній окрузі зокрема управляє інженер лісничий, якому до помочі приділений кваліфікований лісничий з осідком: Гута в I окрузі; Мшана – в II окрузі; і Римарня – в III окрузі. Загальна кількість персоналу для виконання ... служби виносить 18 постійних штатних, по 6 на кожну округу” [25, арк. 83]. Керував першою округою інженер, надлісничий Юліан Левицький, другою – інженер, надлісничий Володимир Кисілевський і третьою – інженер, надлісничий Микола Саєвич [39, арк. 14].

Крім наведених вище маєтностей, Греко-католицькій церкві на теренах Галичини належали інші невеликі господарства, які в різні роки закупила Центральна адміністрація для потреб церкви. Такою маєтністю на Станіславщині була, зокрема “Посіч”. Як згадує Генеральний адміністратор Столових дібр отець-митрат Тит Войнаровський, “...в р. 1918 закупив митрополит Шептицький лісову маєтність “Посіч” з обшаром 3.800 моргів за ціну 2.400.000 авст. корон з тим призначенням, що дохід з неї має йти на утримання “Захисту Українських Сиріт”...” [26, с. 64]. Маєтність не давала значних доходів, проте стабільно сприяла діяльності благодійного митрополичого фонду “Захист Українських Сиріт”: “...під оглядом лісового господарства Посіч не представлявся корисно... молодняки, винищені мадярами є на укінченні залісення... Посіч дає коло 30.000 швайц. франків річно чистого доходу, який іде на Сирітський Захист” [26, с. 65].

Ще однією маєтністю церкви на теренах Станіславщини, опис якої подав відомий галицький лісівник Роман Юркевич, було господарство

“Богородчанські Добра”: “З приватних, більших лісових власностей треба найперше вирізнити “Богородчанські Добра” належні до українського Єпископства в Станіславові” [40, с. 230]. Р. Юркевич вказував, що цю маєтність закупив єпископ Григорій Хомишин від князя Шинборна; її площа становила понад 30 км².

Основними масивами дібр “Богородчани” були землі розташовані біля Станіслава вздовж річки Бистриця Солотвинська, навколо сіл Нивочин, Лесівка й особливо Горохолино теперішнього Богородчанського району Івано-Франківської області. Маєтність включала лісові комплекси, тартаки, хліборобські приміщення, а також багато будівель та споруд: палату, латинський монастир, різні службові будинки. Один із таких будинків було облаштовано під резиденцію єпископа Григорія, інший – під адміністрацію дібр. Керував маєтністю спочатку надлісничий, інженер Юрій Нападівич, пізніше – інженер-лісівник Богдан Лучаковський, який раніше працював у Столових добрах маєтності “Перегінсько” [40, с. 239–241]. Як вказував Р. Юркевич, маєтність “Богородчанські Добра” не приносила значних доходів, проте слугувала за тихе місце для короткочасного літнього відпочинку священослужителів церкви.

Окремі невеликі господарства були у власності церкви також у довкіллі с. Жаб’є (нині – Верховина), м. Рогатин, м. Заліщики та в інших районах краю.

Таким чином, ГКЦ в Галичині впродовж віків була національною, народною Церквою і відстоювала інтереси українського народу. Як система духовних, моральних, наукових, культурних, освітніх цінностей, церква своєю діяльністю несла в народні маси національну ідею, ідею любові до рідного краю та рідної землі. Земельні маєтності церкви були досить значними. У переважній більшості вони належали Митрополії з давніх княжих часів, деякі з них вона закупила вже на початку ХХ ст. і у 20–30-х роках мала у своїй власності достатньо значні обсяги земельних угідь, які склали реальну основу для ведення власної природоохоронної діяльності в краї.

Список використаних джерел:

1. Грушевський М. Історія України–Руси / Грушевський М. – К.: Наукова думка, 1992. – Т. II. – 633 с.
2. Крип’якевич І. П. Історія України / Крип’якевич І. П. – Львів: Світ, 1990. – 519 с.
3. Історія релігії в Україні: у 10-ти томах / [Ред.: А. Колодний та ін.]. – К., 1996. – Т. 1. – 384 с.; – К., 1997. – Т. 2. – 376 с.; – К., 2001. – Т. 4. – 446 с.
4. Лужницький Г. Нарис історії церкви / Григір Лужницький // Стрийщина. Історико-

- меморіальний збірник. – Нью-Йорк–Торонто–Париж–Сідней, 1990. – Т. 1. – С. 275–277.
5. Панас К. Історія Української Церкви / К. Панас – Львів: Трансінтех, 1992. – 160 с.
 6. Львівський церковний собор. Документи і матеріали. 1946–1981. – К., 1984. – С. 97.
 7. Сергійчук В. Українська греко-католицька церква: страдницький шлях до відродження / Володимир Сергійчук // Галичина: Наук. і культ.-просв. краєзнавчий часопис. – 1997. – №1. – С. 63–68.
 8. Українська Католицька Церква. Документи, матеріали // Мартирологія українських Церков: У 4 т. – Торонто–Балтимор: Смолоскип, 1985. – Т. 2. – 839 с.
 9. Мудрий С. Українська греко-католицька церква у ХХ столітті: тріумф, трагедія, відродження / Софрон Мудрий // Етнокультурні процеси в українському урбанізованому середовищі ХХ ст.: Зб. наук.-теор. статей. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2004. – С. 58–60.
 10. Комар В. Українське питання в політиці Польщі (1935–1939) / Володимир Комар // Галичина. Науковий і культурно-просвітній краєзнавчий часопис. – 1998. – №1(2). – С. 99–105.
 11. Кугутяк М. Галичина: сторінки історії. Нарис суспільно-політичного руху (XIX ст. – 1939 р.) / Микола Кугутяк – Івано-Франківськ, 1993. – 200 с.
 12. Швагуляк М. Суспільно-політична ситуація у Західній Україні на початку 30-х років ХХ ст./ М. Швагуляк // Записки НТШ. – Львів, 1991. – Т. СС XXII. – С. 111–145.
 13. Райківський І.Я. Українське національне відродження кінця XVIII – початку ХХ ст. в європейському контексті: витоки, зміст, періодизація / Ігор Райківський // Галичина. Наук. і культ.-просв. краєзнавчий часопис. – 1999. – №3. – С. 4–23.
 14. Савчук Б. Просвітницька та соціально-економічна діяльність українських громадських товариств у Галичині (XIX ст. – 30 р. ХХ ст.) / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Плай, 1999. – 136 с.
 15. Швагуляк М. Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939 рр.) / М. Швагуляк // Сучасність. – 1994. – №2. – С. 77–82.
 16. Москалюк М.М. Український християнсько-суспільний рух Галичини в 20-х рр. ХХ ст./ М.М.Москалюк – К.: Сиглос, 1998. – 56 с.
 17. Костельник Г. Нова доба нашої Церкви / Г. Костельник. – Львів: БМВ, 1926. – 132 с.
 18. Липинський В. Релігія: Церква в історії України / В. Липинський – Львів: Дружина, 1933. – 213 с.
 19. Марчук В.В. Церква, духовність, нація: Греко-католицька церква в суспільному житті України ХХ ст. / Василь Марчук. – Івано-Франківськ: Плай, 2004. – 464 с.
 20. Пилипів І. Державотворча політика греко-католицької церкви у суспільно-політичному житті Західної України 20–30 років ХХ ст. / І. Пилипів // Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи. – Львів, 2001. — Ч. 1. – С. 90–95.
 21. Пилипів І. Культурно-просвітницька діяльність української греко-католицької церкви в 20–30-х роках ХХ ст./ І. Пилипів // Проблеми інтеграції науково-освітнього потенціалу в державотворчому процесі. – Тернопіль – Севастополь – Суми, 2002. – Вип. 2. – С. 279–283.
 22. Субтельний О. Україна. Історія / Орест Субтельний. – К.: Либідь, 1993. – С. 522–547.
 23. Савчук Б. Український Пласт. 1911–1939 / Б. Савчук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 1996. – 272 с.

24. Горошко М., Дудок В. Роль греко-католицької церкви у становленні природоохоронної справи та національного лісівництва у 30-ті роки та на початку 40-х років ХХ століття у контексті сучасних екологічних проблем. До 50-річчя від смерті митрополита Андрея Шептицького / М. Горошко, В. Дудок // Український ліс. – 1994. – №4. – С. 7–9.; – 1995. – №1. – С. 28–30.
25. ЦДІАЛ України, Ф. 409, оп. 1, спр.1443, 105 арк.
26. Войнаровський Т. Історичні постаті Галичини. Спогади з мого життя / Тит Войнаровський – Нью-Йорк, 1961. – 231 с.; (Адміністрація дібр Галицької Митрополії. – С. 61–62; Зарваниця – С. 62–63; Посіч – С. 64–65).
27. Лужницький Г. Нарис історії церкви / Григор Лужницький // Стрийщина. Історико-меморіальний збірник. – Нью-Йорк–Торонто – Париж – Сідней, 1990. – Т. 1. – С. 275–277.
28. Шанковський Л. Нарис історії Стрийщини / Лев Шанковський // Стрийщина. Історико-меморіальний збірник. – Нью-Йорк – Торонто – Париж – Сідней, 1990. – Т. 1. – С. 69–192.
29. Гайдукевич О.О. Маєтності УГКЦ в Перегінську / Олена Гайдукевич // Студії з архівної справи та документознавства.– К., 2003. – Т. 9. – С. 118–121.
30. Markowski M. Fortalicium w Perehinsku / M. Markowski – Lwow, 1937. – L. 5–6.
31. Історія міст і сіл Української РСР. Івано-Франківська область / [За ред.Тронько П.Т. та ін.] – К.: Голов. ред. Укр. рад. енциклопедії АН УРСР, 1971. – 640 с.
32. ЦДІАЛ України, Ф. 146, оп. 84, спр. 644, арк. 39.
33. Відомчий архів Осмолодського ЛГ, ф.1, оп. 1, спр. 220, 376 с.
34. Там само, спр. 324, 346 с.
35. Там само, спр. 387, 440 с.
36. Там само, спр. 429, 318 с.
37. Там само, спр. 504, 298 с.
38. Там само, спр. 627, 255 с.
39. ЦДІАЛ України, Ф. 409, оп. 1, спр. 1414, 237 арк.
40. Юркевич Р. Лісівництво Станиславівщини / Роман Юркевич // Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини. – НТШ, Український архів. – Нью-Йорк – Торонто–Мюнхен, 1975. – Т. XXVIII. – С. 228–243.

REFERENCES

1. Hrushevskiy M. Istoriiia Ukrainy–Rusy / Hrushevskiy M. – K.: Naukova dumka, 1992. – Т. II. – 633 s.
2. Krypiakevych I. P. Istoriiia Ukrainy / Krypiakevych I. P. – Lviv: Svit, 1990. – 519 s.
3. Istoriiia relihii v Ukraini: u 10-ty tomakh / [Red.: A. Kolodnyi ta in.].– K.,1996. – Т. 1. – 384 s.; – K., 1997.– Т. 2. – 376 s.; – K., 2001.–Т. 4. – 446 s.
5. Luzhnytskyi H. Narys istorii tserkvy / Hryhir Luzhnytskyi // Stryishchyna. Istoryko-memorialnyi zbirnyk. – Niu-York–Toronto–Paryzh–Sydney, 1990. – Т. 1. – S. 275–277.
6. Panas K. Istoriiia Ukrainskoi Tserkvy / K. Panas –Lviv: Transintekh, 1992. – 160 s.
7. Lvivskiy tserkovnyi sobor. Dokumenty i materialy. 1946–1981.– K., 1984. – S. 97.
8. Serhiichuk V. Ukrainaska hreko-katolytska tserkva: stradnytskyi shliakh do vidrozhennia / Volodymyr Serhiichuk // Halychyna: Nauk. i kult.-prosv. kraieznavchyi chasopys.– 1997. – #1. – S. 63–68.
9. Ukrainaska Katolytska Tserkva. Dokumenty, materialy // Martyrolohiia ukrainskykh Tserkov: U 4 t. – Toronto-Baltymor: Smoloskyp, 1985. – Т. 2. –839 s.

10. Mudryi S. Ukrainska hreko-katolytska tserkva u KhKh stolitti: triumf, trahediia, vidrozhennia / Sofron Mudryi // Etnokulturni protsesy v ukrainskomu urbanizovanomu seredovyshchi KhKh st.: Zb. nauk.-teor. statei. – Ivano-Frankivsk: Nova zoria, 2004. – S. 58–60.
11. Komar V. Ukrainske pytannia v politytsi Polshchi (1935–1939) / Volodymyr Komar // Halychyna. Naukovyi i kulturno-prosvitnii kraieznavchyi chasopys. – 1998. – #1(2). – S. 99–105.
12. Kuhutiak M. Halychyna: storinky istorii. Narys suspilno-politychnoho rukhu (KhIKh st. – 1939 r.) / Mykola Kuhutiak – Ivano-Frankivsk, 1993. – 200 s.
13. Shvahuliak M. Suspilno-politychna sytuatsiia u Zakhidnii Ukraini na pochatku 30-kh rokiv KhKh st./ M. Shvahuliak // Zapysky NTSh. – Lviv, 1991. – T. SS KhKhII. – S. 111–145.
14. Raikivskiy I.Ya. Ukrainske natsionalne vidrozhennia kintsia KhVIII – pochatku KhKh st.v yevropeiskomu konteksti: vytoky, zmist, periodyzatsiia / Ihor Raikivskiy // Halychyna.
15. Nauk. i kult.-prosv. kraieznavchyi chasopys. – 1999. – #3. – S. 4–23.
16. Savchuk B. Prosvitnytska ta sotsialno-ekonomichna diialnist ukrainskykh hromadskykh tovarystv u Halychyni (KhIKh st. – 30 r. KhKh st.) / B. Savchuk. – Ivano-Frankivsk: Plai, 1999. – 136 s.
17. Shvahuliak M. Partiini podily i zahalnonatsionalni interesy. Problema politychnoi konsolidatsii ukrainskoho natsionalnogo rukhu Halychyny (1919–1939 rr.) / M. Shvahuliak // Suchasnist. – 1994. – #2. – S. 77–82.
18. Moskaliuk M.M. Ukrainskyi khrystyiansko-suspilnyi rukh Halychyny v 20-kh rr. KhKh st./ M.M.Moskaliuk – K.: Syhlos, 1998. – 56 s.
19. Kostelnyk H. Nova doba nashoi Tserkvy / H. Kostelnyk. – Lviv: BMV, 1926. – 132 s.
20. Lypynskiy V. Relihiia: Tserkva v istorii Ukrainy / V. Lypynskiy – Lviv: Druzhyna, 1933. – 213 s.
21. Marchuk V.V. Tserkva, dukhovnist, natsiia: Hreko-katolytska tserkva v suspilnomu
22. zhytti Ukrainy KhKh st. / Vasyl Marchuk. – Ivano-Frankivsk: Plai, 2004. – 464 s.
23. Pylypiv I. Derzhavotvorcha polityka hreko-katolytskoi tserkvy u suspilno-politychnomu zhytti Zakhidnoi Ukrainy 20–30 rokiv KhKh st. / I. Pylypiv // Ukrainske derzhavotvorennia: uroky, problemy, perspektyvy. – Lviv, 2001. — Ch. 1. – S. 90–95.
24. Pylypiv I. Kulturno-prosvitnytska diialnist ukrainskoi hreko-katolytskoi tserkvy v 20–30-kh rokakh KhKh st./ I. Pylypiv // Problemy intehratsii naukovo-osvitnoho potentsialu v derzhavotvorchomu protsesi. – Ternopil – Sevastopol – Sumy, 2002. – Vyp. 2. – S. 279–283.
25. Subtelnyi O. Ukraina. Istoriiia / Orest Subtelnyi. – K.: Lybid, 1993. – S. 522–547.
26. Savchuk B. Ukrainskyi Plast. 1911–1939 / B. Savchuk. – Ivano-Frankivsk: Lileia-NV,
27. 1996. – 272 s.
28. Horoshko M., Dudok V. Rol hreko-katolytskoi tserkvy u stanovlenni pryrodookhoronnoi spravy ta natsionalnogo lisivnytstva u 30-ti roky ta na pochatku 40-kh rokiv KhKh stolittia u konteksti suchasnykh ekolohichnykh problem. Do 50-richchia vid smerti mytropolyta Andreia Sheptytskoho / M. Horoshko, V. Dudok // Ukrainskyi lis. – 1994. – #4. – S. 7–9.; – 1995. – #1. – S. 28–30.
29. TsDIAL Ukrainy, F. 409, op. 1, spr.1443, 105 ark.
30. Voinarovskiy T. Istorychni postati Halychyny. Spohady z moioho zhyttia / Tyt Voinarovskiy – Niu-York, 1961. – 231 s.; (Administratsiia dibr Halytskoi Mytropolii. – S. 61–62; Zarvanytsia – S. 62–63; Posich – S. 64–65).
31. Luzhnytskyi H. Narys istorii tserkvy / Hryhir Luzhnytskyi // Stryishchyna. Istoryko-memorialnyi zbirnyk. – Niu-York–Toronto – Paryzh – Sydnei, 1990. – T. 1. – S. 275–277.
32. Shankovskiy L. Narys istorii Stryishchyny / Lev Shankovskiy // Stryishchyna. Istoryko-memorialnyi zbirnyk. – Niu-York – Toronto – Paryzh – Sydnei, 1990. – T. 1. – S. 69–192.
33. Haidukevych O.O. Maietnosti UHKTs v Perehinsku / Olena Haidukevych // Studii z arkhivnoi spravy ta dokumentoznavstva.– K., 2003. – T. 9. – S. 118–121.
34. Markowski M. Fortalicium w Perehinsku / M. Markowski – Lwow, 1937. – L. 5–6.

35. Istoriiia mist i sil Ukrainskoi RSR. Ivano-Frankivska oblast / [Za red.Tronko P.T. ta in.] – K.: Holov. red. Ukr. rad. entsyklopedii AN URSS, 1971. – 640 s.
36. TsDIAL Ukrainy, F. 146, op. 84, spr. 644, ark. 39.
37. Vidomchyi arkhiv Osmolodskoho LH, f.1, op. 1, spr. 220, 376 s.
38. Tam samo, spr. 324, 346 s.
39. Tam samo, spr. 387, 440 s.
40. Tam samo, spr. 429, 318 s.

Дата надходження до редакції: 15.01. 2019